

περιφερειακό παρατηρητήριο
κοινωνικής ένταξης
περιφέρειας κρήτης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
UNIVERSITY OF CRETE

Εργαστήριο
Κοινωνικής
Ανάλυσης &
Εφαρμοσμένης
Κοινωνικής
Έρευνας

Εκτίμηση αναγκών και όψεις αποστέρησης σε αστικούς θύλακες της Περιφερειακής Ενότητας Χανίων

Γιάννης Ζαϊμάκης, Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Νικολέτα Ράτσικα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήμα Κοινωνικής
Εργασίας, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο

Χαρά Κόκκινου, Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήμα Κοινωνιολογίας,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μαρίνα Παπαδάκη, ΕΔΙΠ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο
Κρήτης

Μαρία Ταμβάκη, Ερευνήτρια, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα
Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Χωρική δικαιοσύνη και εδαφική συνοχή

Η Χωρική δικαιοσύνη τονίζει τη χωρική πτυχή της δικαιοσύνης: δίκαιη κατανομή πόρων και ευκαιριών ευημερίας στις χωρικές ενότητες μιας κοινωνίας

Ανισότητες προνομιούχων & μη προνομιούχων κοινοτήτων (πόρους, τοπική οικονομία, κοινωνικός εξοπλισμός, συνδέσεις με τον έξω κόσμο, κοινωνικό κεφάλαιο και την κοινωνική συνοχή (Farole et al. 2011, Mendez 2013)

Χωρική Δικαιοσύνη

Πολιτικές ολοκληρωμένων χωρικών παρεμβάσεων που λαμβάνουν υπόψη την εδαφική ποικιλομορφία και τις διακριτές ταυτότητες των κοινοτήτων

Βιώσιμη ανάπτυξη αστικών και αγροτικών κοινωνιών μέσα από τοπικές πρωτοβουλίες και το συμμετοχικό κοινωνικό σχεδιασμό που εξασφαλίζει την εδαφική συνοχή [territorial cohesion] (Nordberg 2020)

Συμμετοχικός Κοινωνικός Σχεδιασμός

Χρήση εφαρμοσμένης κοινωνικής έρευνας για την παραγωγή δεδομένων και γνώσεων που μπορούν να αξιοποιηθούν

σε ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις κοινωνικής πολιτικής και ανάπτυξης που ενισχύουν την αλληλεγγύη και τη σύγκλιση των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών

Δράσεις με αξιακό υπόβαθρο που λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες των τοπικών κοινωνιών

ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΑΝΑΓΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΜΕ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗΣ

• Αξιοποίηση συμπληρωματικών ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων για τη διερεύνηση ζητημάτων αποστέρησης, αναγκών και προβλημάτων σε μη προνομιούχες αστικές χωρικές ενότητες που έχουν ενδείξεις αποστέρησης

Χρήση μικτών μεθόδων

Δείκτες Αποστέρησης

• Χρήση επιλεγμένων δεικτών αποστέρησης για εισόδημα, απασχόληση, εκπαίδευση, στέγαση, κοινωνική φροντίδα

• Θεματικά εστιασμένες ημι-δομημένες συνεντεύξεις αφηγηματικού χαρακτήρα από αποστερημένα νοικοκυριά & οργανώσεις της τοπικής κοινωνίας
• Άτυπες συζητήσεις και επιτόπια παρατήρηση

Επιτόπια έρευνα

Μάρτιος-Ιούνιος 2023

Απώτεροι στόχοι:

- Διερεύνηση δυνατών, αδύνατων σημείων, προκλήσεων & κινδύνων (Swot analysis) τοπικοτήτων
- Διαμόρφωση κουλτούρας συμμετοχής και κοινοτήτων δράσης με πρόταγμα την κοινωνική αλλαγή
- Διαμόρφωση πολιτικών που λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις των πολιτών

ΒΑΣΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

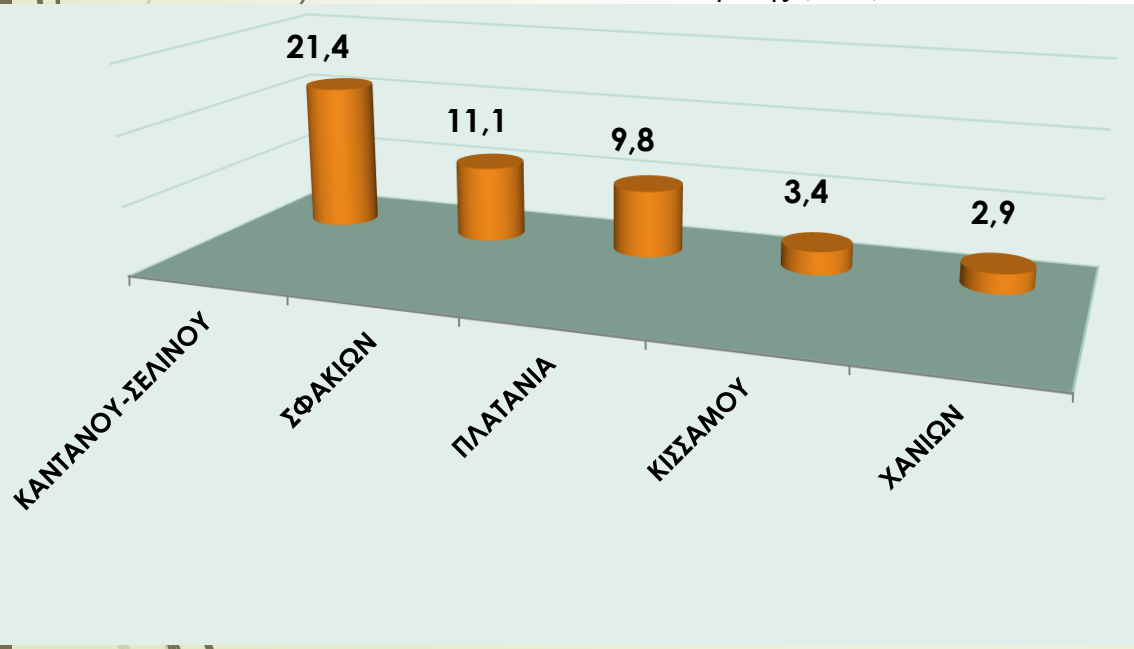
Κατανομή κλιμακίων αποστέρησης ανά Περιφερειακή Ενότητα Κρήτης %

Κλιμάκια	Περιφερειακές Ενότητες Περιφέρειας Κρήτης			
	Ηρακλείου	Λασιθίου	Ρεθύμνου	Χανίων
Λιγότερο αποστερημένο	7,4	10,1	39,1	30,3
20%-40%	12,4	9	27,1	30,3
40%-60%	19,5	21,3	18,8	21,2
60%-80%	29,7	18	10,5	12,9
Περισσότερο αποστερημένο	31,26	41,6	4,5	5,4

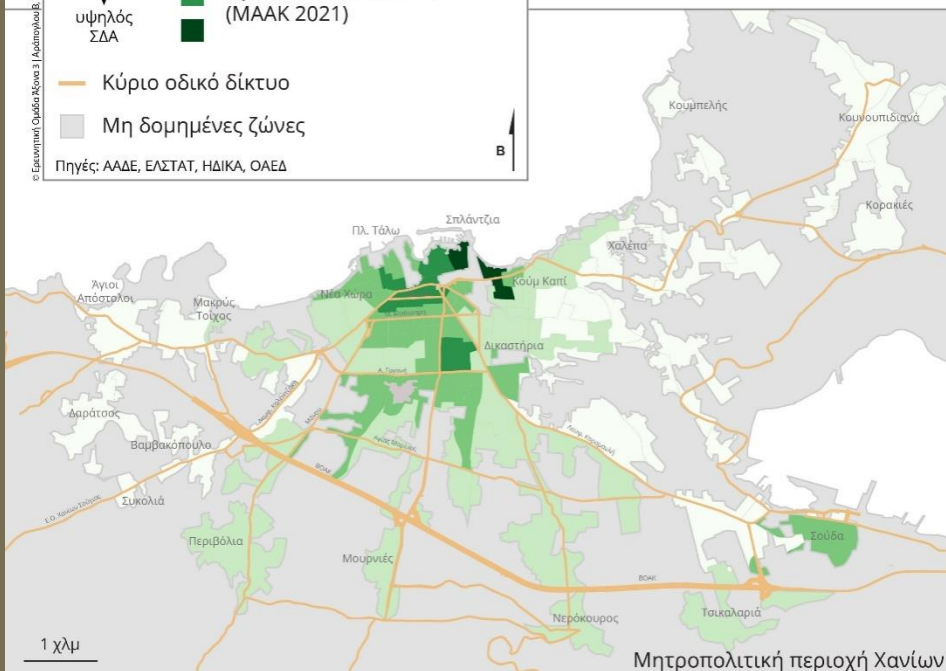
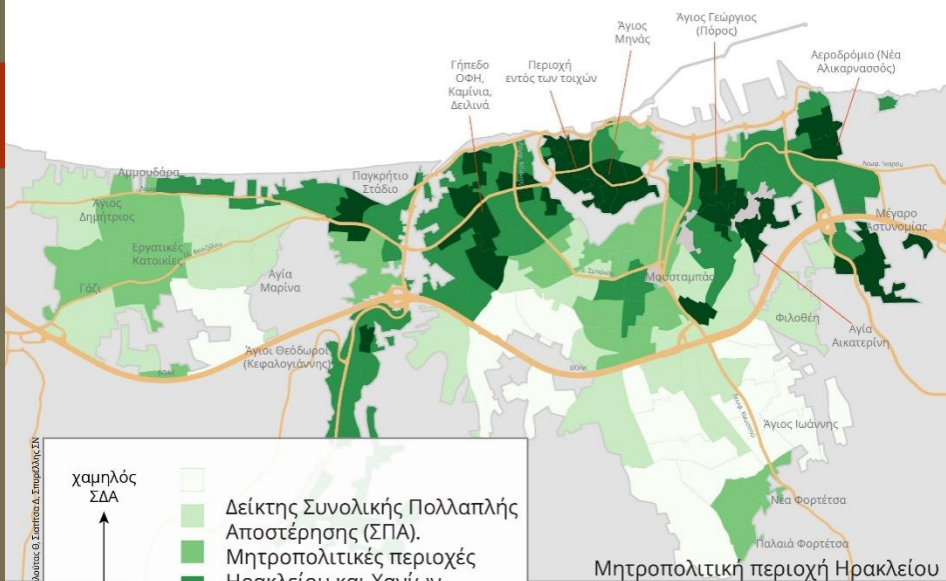
Πηγή: Αράπογλου, Μαλούτας, Σιατίτσα, Σπυρέλης 2021, *Χωρικοί Θύλακες αποστέρησης. Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης*

Συνολικός Δείκτης Αποστέρησης (ΣΔΑ) στην Κρήτη (ΜΑΑΚ 2021)

Κατανομή Περισσότερο Αποστερημένων κλιμακίων στους Δήμους της Π.Ε. Χανίων

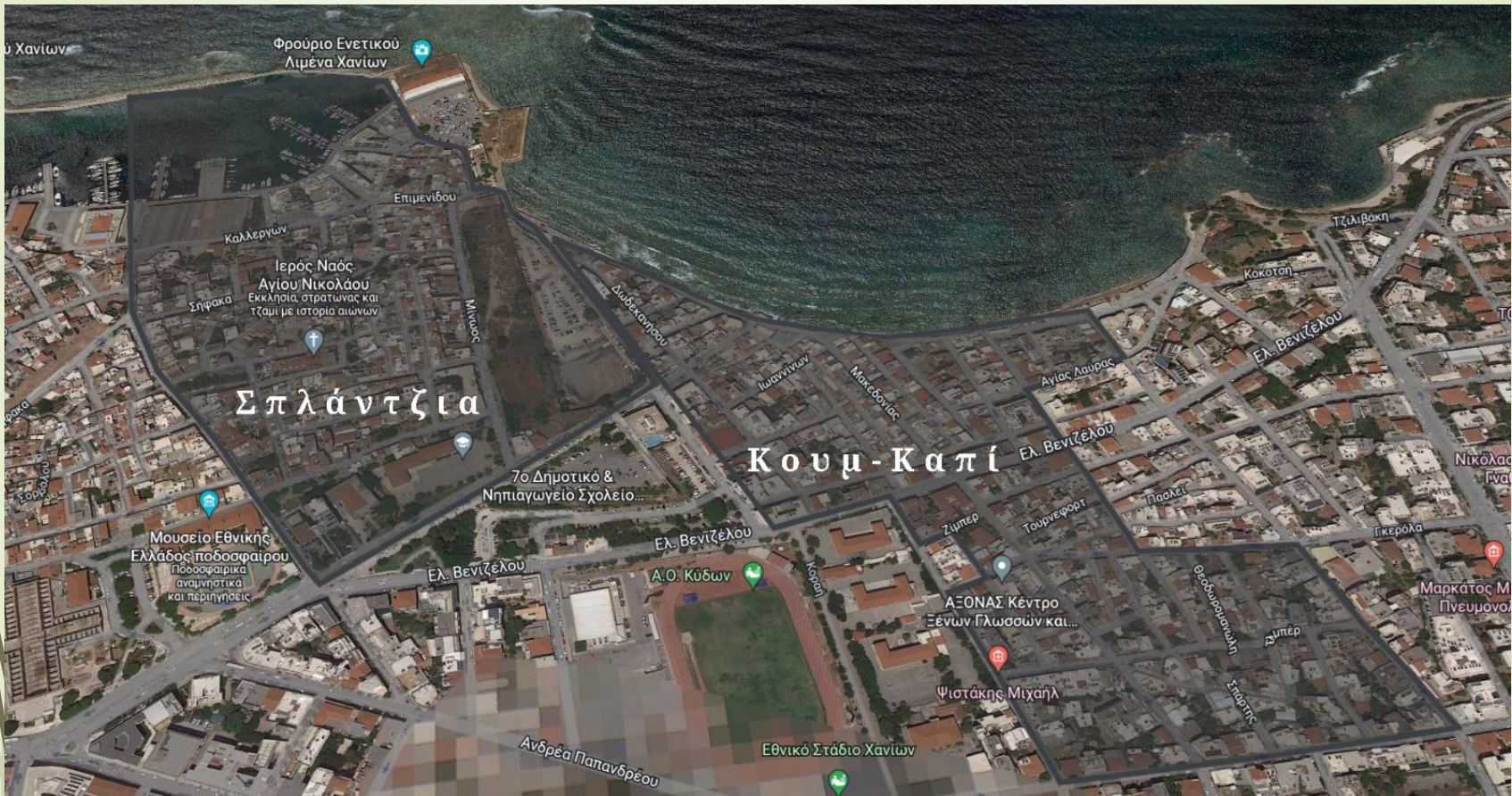

Διασπορά αποστέρησης στους Μητροπολιτικούς Δήμους Χανίων και Ηρακλείου

- Στο Δ. Χανίων 36 χωρικές ενότητες (34,6%) είναι λιγότερο αποστερημένες και 3 (2,9%) έχουν ενδείξεις πολλαπλής αποστέρησης
- Στο Δ. Χανίων 10,7% των χωρικών ενοτήτων είναι λιγότερο αποστερημένες και 19,3% έχουν ενδείξεις πολλαπλής αποστέρησης

Χάρτης αστικής ζώνης που παρουσιάζει ενδείξεις πολλαπλής αποστέρησης (Σπλάτζια και Κουμ Καπί)

Επεξεργασία Χάρτη: Μαρία Ταμβάκη/Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας

Δείκτης Πολλαπλής Αποστέρησης
Σπλάτζια/Κουμ Καπί (παραλιακό μέτωπο) 49,6%
και Κουμ-Καπί (πάνω από την Ελευθερίου Βενιζέλου) 41,2%

Εισοδηματική αποστέρηση

Περιοχή	Επιδόματα	Σ.Χ.	Αποταμιεύσεις	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	3,9	2,08	2,8	2,30
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	2,6	1,42	2,0	1,70
Δήμος Χανίων	2,27	1,22	1,28	1,07
Π.Ε. Χανίων	1,97	1,06	1,28	1,06
Περιφέρεια Κρήτης	1,85	1,00	1,20	1,00

**Ποσοστό (%) πληθυσμού
με επιδόματα ή
αποταμιεύσεις ως κύρια
πηγή εισοδήματος το
2011**

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011 (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης/Γεωγραφική Βάση Δεδομένων 2021)

Περιοχή	Δικαιούχοι ΕΕΕ 2019	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	2,58	0,58
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	2,58	0,58
Δήμος Χανίων	2,8	0,63
Π.Ε. Χανίων	2,7	0,61
Περιφέρεια Κρήτης	4,5	1,00

**Ποσοστό (%) δικαιούχων
ΕΕΕ προς τις φορολογικές
δηλώσεις 2019**

Υπόθεση εργασίας:
προαστικοποίηση της
αποστέρησης;

Πηγή: ΗΔΙΚΑ 2019 (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης/Γεωγραφική Βάση Δεδομένων 2021)

Περιοχή	Εισόδημα 2018	Σ.Χ.	Εισόδημα 2019	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	1413,41	1,35	1460,93	1,37
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	1413,41	1,35	1460,93	1,37
Δήμος Χανίων	1251,91	1,19	1287,80	1,21
Π.Ε. Χανίων	1103,72	1,05	1142,87	1,07
Περιφέρεια Κρήτης	1048,64	1,00	1064,66	1,00

**Μέσο δηλωθέν
εισόδημα (€) ανά
φορολογική δήλωση
(2018-19)**

Περιοχή	Δηλώσεις 2018 (%)	Σ.Χ.	Δηλώσεις 2019 (%)	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	59,68	1,03	57,51	1,05
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	59,68	1,03	57,51	1,05
Δήμος Χανίων	57,3	0,99	54,0	0,99
Π.Ε. Χανίων	58,9	1,01	55,4	1,02
Περιφέρεια Κρήτης	58,2	1,00	54,6	1,00

**Φορολογικές δηλώσεις
(%) κάτω των 5000 €
στο σύνολο των
δηλώσεων (2018-19)**

Πηγή: ΑΑΔΕ 2018-2019 (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης/Γεωγραφική Βάση Δεδομένων 2021)

Υπόθεση εργασίας: ενδοκοινοτική ανισότητα;

Αποστέρηση Απασχόλησης

Περιοχή	Απασχολούμενοι (%)	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	19,9	1,81
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	21,9	2,00
Δήμος Χανίων	10,40	0,95
Π.Ε. Χανίων	11,47	1,04
Περιφέρεια Κρήτης	10,98	1,00

Ποσοστό απασχολούμενων (%) σε επαγγέλματα χωρίς ειδίκευση (2011)

Περιοχή	Απασχολούμενοι κάτω από 20 ώρες/ βδομάδα (%)	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	4,8	1,18
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	4,6	1,14
Δήμος Χανίων	4,50	1,11
Π.Ε. Χανίων	4,41	1,09
Περιφέρεια Κρήτης	4,04	1,00

Ποσοστό απασχολούμενων (%) κάτω από 20 ώρες την εβδομάδα (2011)

Ποσοστό (%) πληθυσμού 19-24 ετών που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση και βρίσκεται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης (2011)

Περιοχή	19-24 ετών εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	14,6	1,73
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	9,9	1,17
Δήμος Χανίων	7,22	0,85
Π.Ε. Χανίων	8,35	0,99
Περιφέρεια Κρήτης	8,47	1,00

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011 (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης/Γεωγραφική Βάση Δεδομένων 2021)

Στεγαστική αποστέρηση

Περιοχή	Στεγαστική φτώχεια (%)	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	11,9	0,90
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	13,9	1,05
Δήμος Χανίων	15,5	1,17
Π.Ε. Χανίων	15,4	1,16
Περιφέρεια Κρήτης	13,2	1,00

Ποσοστό (%) στεγαστικής φτώχειας: κατοικία μικρότερη από το 60% του διάμεσου των m² κατοικίας άνα άτομο στην Κρήτη (2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011 (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης/Γεωγραφική Βάση Δεδομένων 2021)

Περιοχή	Νοικοκυριά σε ενοίκιο (%)	Σ.Χ.	Νοικοκυριά σε ενοίκιο και παραχώρηση (%)	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	42,0	1,84	46,8	1,64
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	40,7	1,78	42,5	1,49
Δήμος Χανίων	29,44	1,29	33,62	1,18
Π.Ε. Χανίων	25,20	1,10	29,23	1,03
Περιφέρεια Κρήτης	22,90	1,00	28,51	1,00

Ποσοστό νοικοκυριών σε ενοίκιο και σε ενοίκιο και παραχώρηση το 2011

Περιοχή	Νοικοκυριά χωρίς θέρμανση (%)	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	27,8	2,60
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	16,9	1,58
Δήμος Χανίων	7,02	0,66
Π.Ε. Χανίων	8,64	0,81
Περιφέρεια Κρήτης	10,68	1,00

Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς θέρμανση (2011)

Κοινωνική φροντίδα/Προσβασιμότητα

Περιοχή	Εξαρτημένοι έως 14 ετών	Σ.Χ.	Εξαρτημένοι 65 ετών και άνω	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	9,5	0,57	22,6	1,28
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	11,8	0,71	20,3	1,15
Δήμος Χανίων	16,98	1,02	14,38	0,81
Π.Ε. Χανίων	16,30	0,98	17,54	0,99
Περιφέρεια Κρήτης	16,66	1,00	17,64	1,00

Ποσοστό (%) εξαρτημένου πληθυσμού (έως 14 και 65 και άνω ετών) στο σύνολο του πληθυσμού (2011)

Περιοχή	Πληθυσμός χωρίς αυτοκίνητο	Σ.Χ.
Σπλάντζια Κουμ Καπί (βόρεια της Ελ. Βενιζέλου)	40,0	2,21
Κουμ Καπί (νότια της Ελ. Βενιζέλου)	35,8	1,98
Δήμος Χανίων	15,43	0,85
Π.Ε. Χανίων	16,34	0,90
Περιφέρεια Κρήτης	18,07	1,00

Πληθυσμός χωρίς αυτοκίνητο στο σύνολο του πληθυσμού (2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011 (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης/Γεωγραφική Βάση Δεδομένων 2021)

➤ **Ποσοστό (%) αριθμού δηλώσεων με αναπηρία προς συνολικές δηλώσεις 2018 και 2019 στα ίδια επίπεδα με Δήμο Χανίων και Περιφέρεια Κρήτης**

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ & ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

- Η ΠΕ Χανίων δεν έχει εκτεταμένες ζώνες αποστέρησης αλλά επιμέρους θύλακες
- Ενδείξεις αποστέρησης στις ιστορικές συνοικίες του Κουμ Καπί & Σπλάτζια: διαγενεακή συγκέντρωση φτωχών κατοικιών και ομάδων (Μουσουλμάνοι-Πρόσφυγες-Μετανάστες)
- Βασική παραδοχή κάθε σκέψη για κοινοτικές παρεμβάσεις προϋποθέτουν τη γνώση των ιστορικών και πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των συνοικιών

Πλατεία Σπλάντζιας στα χρόνια της Κρητικής Πολιτείας

- Η επιτάχυνση της τουριστικοποίησης και εμπορευματοποίησης του χώρου και η ενίσχυση των πρακτικών βραχυχρόνιας μίσθωσης ακινήτων αναμένεται να αυξήσει τις τιμές των ενοικίων και να ενισχύσει το ρεύμα προαστικοποίησης της αποστέρησης
- Στις συνοικίες υπάρχουν ενδείξεις οικονομικών ανισοτήτων (συνύπαρξη ευάλωτων και πλούσιων νοικοκυριών στο κέντρο της πόλης) (Baum et al. 2006)
- Χαμηλά εισοδήματα & εξάρτηση πολλών νοικοκυριών από επιδόματα: αδυναμία πρόσβασης σε βασικά αγαθά & αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, περιορισμός κοινωνικών συναναστροφών
- Ανάγκες φροντίδας ηλικιωμένων και πρόσβασης τους σε υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και υγείας
- Κοινωνική ένταξη ατόμων χωρίς εξειδίκευση και μορφωτικό κεφάλαιο
- Αντιμετώπιση των ζητημάτων θέρμανσης κατοικιών

Προκλήσεις και ευκαιρίες

➤ Αξιοποίηση των ερευνητικών ευρημάτων από τοπικούς φορείς και σχεδιασμός προγράμματος κοινοτικής παρέμβασης με συμμετοχικές διαδικασίες

➤ Αξιοποίηση πόρων και σύνδεση του σχεδιασμού με σχετικά προγράμματα π.χ. ΤΑΠΤΟΚ (Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων) ή Ο.Χ.Ε.Β.Α.Α) Στρατηγικών Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης

➤ Ανάπτυξη ενός δικτύου κοινωνικής φροντίδας με αναβαθμισμένες κοινωνικές υπηρεσίες (π.χ. ανάπτυξη κινητών μονάδων βοήθειας) με στόχο την πρόληψη και την κοινοτική παρέμβαση

➤ Αξιοποίηση τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου πρακτικών κοινωνικής αλληλεγγύης και συλλογικής δράσης από τα κάτω (Κοινωνική Κουζίνα, Πρόγραμμα Αυτοβοήθειας, Φιλόπτωχο Συσσίτιο Σπλάτζια, Ομάδα φωτογραφίας κλπ.)

➤ Ανάπτυξη συνεργατικών πρωτοβουλιών (Κ.Αλ.Ο) αξιοποίηση καλών παραδειγμάτων (Terra Verde)

➤ Πολιτικές ενεργειακής αναβάθμισης κατοικιών

➤ Ο εντοπισμός θυλάκων αποστέρησης να λειτουργήσει όχι ως στίγμα αλλά ως ευκαιρία για κοινοτική ανάπτυξη, αξιοποίηση της πλούσιας ιστορικής κληρονομιάς των συνοικιών, διατήρηση της πολιτισμικής της ταυτότητας και της ανθρωπογεωγραφίας τους